

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

Застрожнікова Ірина Володимирівна,

*к. держ. упр., доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права,
Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Дмитра Моторного,
м. Мелітополь
ORCID 0000-0002-9988-5288;*

Ульянченко Юрій Олександрович,

*д. держ. упр., проф., доцент кафедри економічної політики,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків
ORCID 0000-0003-2770-8685*

УДК 378.014

doi: 10.34213/ap.19.24

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНІХ НОВАЦІЙ В УКРАЇНІ

Досліджено стан та аспекти державного регулювання стратегічних новацій освіти, запланованих на 2020–2024 рр., проаналізовано стратегічні цілі освіти в Україні на зазначений період. Для кожної цілі розглянуто критерії та показники ефективності, а також стратегічні цілі реформування всіх рівнів освіти в Україні: дошкільної, шкільної, професійної та вищої. Зазначено, що основним стратегічним пріоритетом у дошкільній освіті є забезпечення доступу якомога більшої кількості дітей до якісної дошкільної освіти. Основним завданням середньої шкільної освіти визначено забезпечення високого рівня знань, самодостатності та креативності у випускників, професійної освіти – підвищення її престижності та збільшення кількості закладів, що її надають. Вища освіта має стати більш якіснішою та відповідати за майбутнє працевлаштування випускників. Наголошено на необхідності проведення подальшого реформування освітньої мережі у новостворених об'єднаних територіальних громадах, наведено результати аналізу реформування освітньої мережі на прикладі Приазовської ОТГ Запорізької області.

Ключові слова: державне управління, МОН, освіта, освітня мережа, освітні новації, опорна школа, стратегічні цілі.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні відчувається велика потреба реформування освіти та застосування сучасних механізмів державного регулювання освітніх процесів. Розвиток освіти в Україні має відбуватися виключно в інноваційному напрямку, враховуючи процес децентралізації влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розвитку науки державного управління освітньою мережею значний внесок зробили видатні українські та іноземні вчені, урядовці та політичні діячі, серед яких М. Яструбський, В. Шилова, О. Євсєєва, Г. Башнянин, В. Сиченко, Т. Лукіна, Л. Чернюк, Н. Вельчева, С. Григанська, О. Кузьміна, Л. Гриневич, П. Кулікова та ін. Дослідження, що проводилися, дуже часто зводилися до аналізу сучасних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність освітньої мережі в Україні, а формулювання напрямів державного регулювання освітніх новацій мало оглядовий і теоретичний характер. Водночас окремі дослідження мають системний характер і потребують розвитку.

Метою статті є вивчення сучасного стану державного регулювання освітніх новацій в Україні.

© Застрожнікова І. В., Ульянченко Ю. О., 2019

Виклад основного матеріалу. Головним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки в Україні є Міністерство освіти і науки (далі – МОН), діяльність якого керується Кабінетом Міністрів України. До головних місій МОН належить забезпечення розробки та реалізації державної політики у таких сферах: освіта і наука, наукова, науково-технічна та інноваційна діяльності, трансфер технологій. Українська система управління освітою має конкретно визначену структуру. Так, у сфері освіти сьогодні існують три рівні державного управління: національний, регіональний та районний (рис. 1).

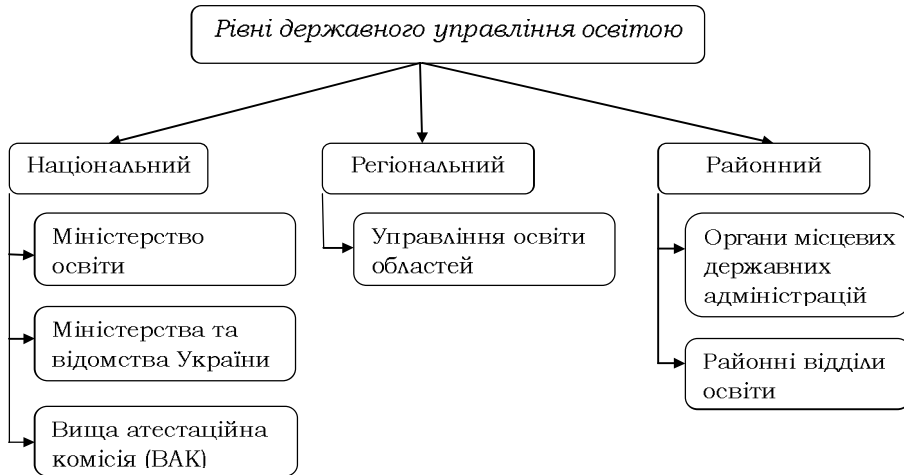

Рис. 1. Рівні державного управління освітою
Примітка. Розроблено на основі [2].

Розробка та впровадження національної стратегії розвитку освіти залежить від держави. Згідно зі ст. 11 Закону України “Про освіту” МОН України на центральному рівні є органом державної виконавчої влади, який здійснює керівництво у сфері освіти.

Нещодавно новий Кабінет Міністрів України презентував Програму Уряду на наступні п’ять років. У частині, запропонованій МОН, містяться, зокрема, сміливі реформаторські плани. Доцільним відається аналіз намічених МОН інноваційних цілей.

Так, першою ціллю на 2020–2024 рр. є доступ кожної дитини до якісної дошкільної освіти. Серед показників ефективності стратегічної мети визначено:

1. Зростання щорічного показника охоплення дітей 3–5 років дошкільною освітою в міській та сільській місцевості.

2. Зростання частки 5–6 (7)-річних дітей, які здобувають дошкільну освіту в закладах дошкільної освіти.

3. Оцінка якості дошкільної освіти за шкалами дослідження ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale).

У стратегії розвитку освіти вказується, що МОН передбачає охоплення 95 % дітей від 4 до 6 років дошкільною освітою, для чого передбачається стимулювання розвитку мережі дошкільних закладів освіти, в тому числі приватних. На наш погляд, цей крок є необхідним, адже сьогодні не всі діти, особливо з сільської місцевості, мають доступ до якісної дошкільної освіти. Так, у багатьох селах дитячі садки закриті з економічних міркувань, подекуди не вистачає фахівців з дошкільного виховання.

Крім того, у стратегії акцент робиться на якість освіти дітей у дитячих садках, для чого вже з 2021 р. щонайменше 10 % педагогічних працівників закладів дошкільної освіти підвищуватимуть професійну кваліфікацію за новими програмами. При цьому планується підвищення соціального статусу педагогів у дошкільних закладах і рівня заробітної плати не до чотирьох прожиткових мінімумів. Вважаємо, що саме така матеріальна мотивація дозволить якісно оновити склад дошкільних вихователів у нашій державі.

Другою стратегічною ціллю МОН є самодостатність, творчість і креативність випускників шкіл, які мають ґрунтовні знання та володіють компетентностями, необхідними в сучасному світі.

Серед показників ефективності цієї стратегічної мети МОН вказує:

1. Місце України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA. Покращення результатів з читацької, математичної, природничо-наукової грамотності.

2. Зменшення різниці у навчальних досягненнях випускників шкіл у сільській та міській місцевості за рахунок підвищення якості навчання у сільській місцевості.

3. Рівень вмотивованості учнів у навчанні.

МОН України продовжуватиме втілювати програму “Нова українська школа” на засадах дитиноцентризму, педагогіки партнерства, компетентно орієнтованого навчання з тим, щоб її випускники були самодостатніми, творчими та креативними особистостями, мали ґрунтовні знання та володіли компетентностями, що потрібні у сучасному світі. У кожній школі планується створити безпечне, комфортне, сучасне та інклюзивне освітнє середовище, що стимулюватиме учнів до навчання.

Планується розробка нових сучасні державних стандартів й освітніх програм базової та старшої школи. Система професійної орієнтації у школі допоможе кожному учню та учениці зробити правильний вибір подальшої освітньої чи професійної траєкторії.

Раніше нами було встановлено, що ситуація з наповненістю шкіл у містах і селах відрізняється. У великих містах школи переповнені й брак місць створив попит на відкриття нових закладів. Натомість у малих містах і селах, які покинула більша частина молоді, школи спорожніли. Так, у 2013 р. середня кількість учнів у сільських школах становила 107, у міських школах – 427. Ситуація була гіршою для маленьких міст і селищ, оскільки сільські учні мали нижчі бали ЗНО, що пояснюється як соціально-економічним статусом мешканців сіл, так і недостатньою якістю освіти в сільських школах. У селах бракує молодих спеціалістів, у тому числі вчителів. У результаті сільським школам важко заповнити вакансії, і в багатьох випадках учитель змушений викладати предмети поза його спеціалізацією.

У МОН зазначають, що задля рівного доступу до якісної шкільної освіти планується створити необхідні умови для такої мережі шкіл, які будуть спроможні надавати якісну шкільну освіту всім дітям незалежно від місця їхнього проживання. Кожна об'єднана територіальна громада матиме опорну школу із забезпеченим підвезенням учнів до неї.

Слід зазначити, що даний процес в Україні вже активізується. Розглянемо реформування освітньої мережі на прикладі Приазовської селищної ОТГ. Приазовська селищна об'єднана територіальна громада Приазовського району Запорізької області утворена шляхом добровільного об'єднання територі-

альних громад селища міського типу Приазовське, сіл Новоіванівка, Гамівка, Таврійське, Білорічанське, Вишневе Приазовської селищної ради Приазовського району Запорізької області, сіл Шевченка, Петрівка Шевченківської сільської ради Приазовського району Запорізької області, добровільного приєднання села Володимирівка Володимирівської сільської ради Приазовського району Запорізької області [6]. Адміністративним центром громади є селище міського типу Приазовське Приазовського району Запорізької області, в якому розміщені її органи місцевого самоврядування.

У галузі освіти перед Приазовською ОТГ постала основна проблема, а саме невідповідність наявної освітньої мережі сучасним реаліям. Існуюча на момент створення громади мережа закладів освіти сформувалась у 80-ті роки минулого століття і зовсім не відповідала сучасній кількості населення у ній, що призвело до фінансової неспроможності громади вирішувати інші нагальні проблеми й розвиватися. Тому поряд з процесом децентралізації було розпочато процес створення опорних шкіл. Так, відбулося створення опорного навчального закладу Приазовська спеціалізована школа I–III ст. “Азимут” [6].

Оскільки освітня сфера є найбільш витратною в бюджеті ОТГ, органом управління освітою було проведено статистичне дослідження, зокрема анкетування, за такими показниками: демографічна ситуація; якість надання освітніх послуг; кадрове забезпечення; фінансування галузі; матеріально-технічна база; енергоефективність будівель; приміщення закладів загальної середньої освіти; дисбаланс витрат на освіту 1 учня в школах ОТГ; забезпечення шкільними автобусами.

Наявність таких факторів, як негативний соціальний вплив через втрату робочих місць певною кількістю працівників оптимізованих шкіл і внаслідок цього іміджеві втрати керівництва новоствореної громади, значно ускладнювало процес реформування освітньої мережі.

Та все ж депутатський корпус, батьківська та педагогічна громадськість Приазовської ОТГ дійшли такого висновку:

- існуюча освітня мережа є неефективною через малокомплектність класів, застарілі методи навчання та низьку енергоефективність будівель;
- вартість навчання (витрат бюджетних коштів) на одного учня на рік у малокомплектних школах у 3 рази вища, ніж такі самі витрати в опорному закладі;
- показники успішності навчання учнів у малокомплектних школах нижчі, ніж в опорній школі;
- допомога держави в матеріально-технічному забезпеченні шкіл з повнокомплектними класами краще, ніж у школах з невеликою кількістю учнів;
- у школах з малокомплектними класами вчителі вимушені викладати предмети не за фахом, що негативно впливає на якість знань.

Таким чином, було підтримано рішення про прийняття у власність Приазовської селищної ради опорної школи та реорганізацію малокомплектних шкіл громади Гамівського й Шевченківського навчально-виховних комплексів I–III ст. школи I ступеня з підвезенням учнів 5–11 класів до опорної школи [6].

Галузь освіти в новоствореній ОТГ також отримала нову схему функціонування [7]. Структура змогла задовольнити нові потреби у змінах, у навчальних місцях. Більш того, система, яка зв'язана з формою ОТГ, також відповідає потребам децентралізації.

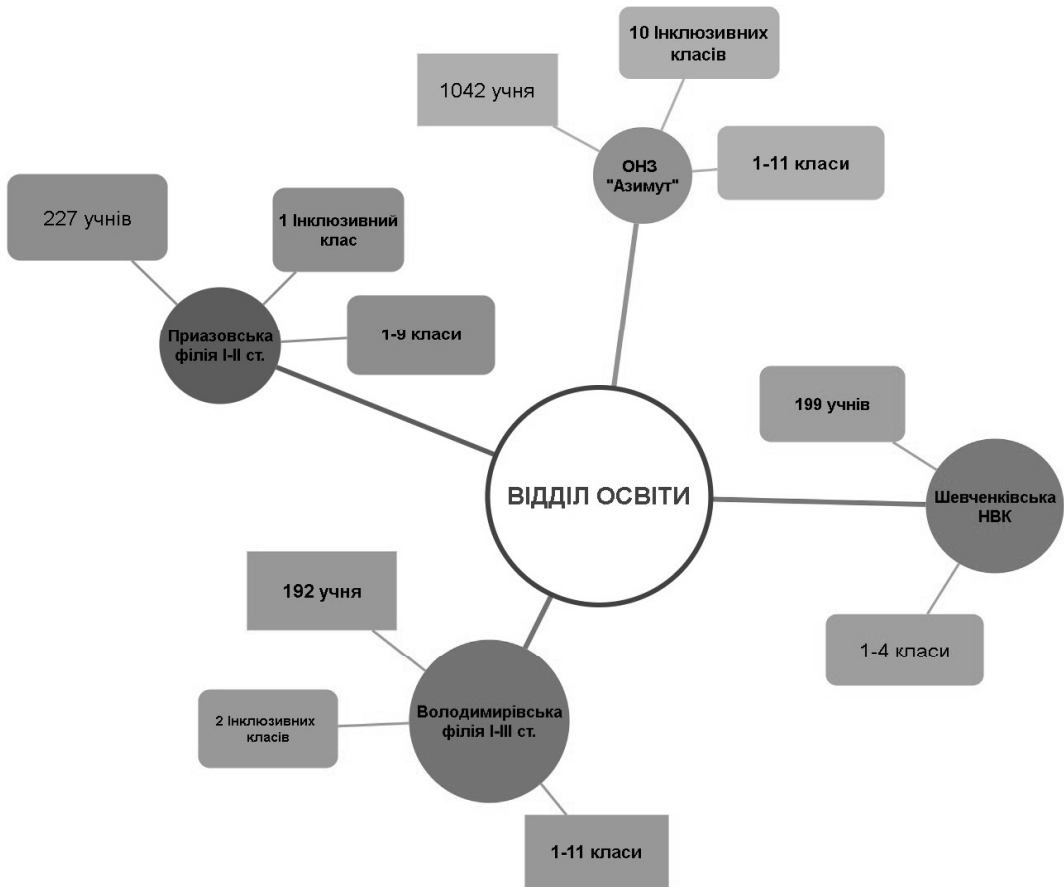

Рис. 2. Структура освітньої мережі Приазовської ОТГ

Через складну демографічну ситуацію та глобалізацію наразі в сільській місцевості діє багато шкіл із малою наповнюваністю, які не можуть забезпечити належної якості навчання. Тому такі малокомплектні школи мають можливість стати філією опорної школи [7].

Третя стратегічна ціль розвитку освіти в Україні на період 2020–2024 рр. полягає в тому, що випускники шкіл мають широкий вибір закладів для здобуття якісної професійної освіти з подальшим працевлаштуванням. Для цього планується створити умови для розвитку ефективної мережі закладів професійної (професійно-технічної та фахової передвищої) освіти, підтримуючи об'єктивно найкращі з них, а також створення позитивного іміджу професійної освіти.

Цей крок, на наш погляд, також є цілком обґрунтованим, адже величезна кількість випускників шкіл бажають мати вищу освіту і це є питанням престижу для багатьох українських сімей. При цьому значна кількість затребуваних на ринку праці професійних спеціальностей залишаються без уваги. Випускники шкіл, часто під впливом саме цього стереотипу, не розглядають професійну освіту як набагато перспективніший для себе освітній і подальший професійний шлях, незважаючи на те, що заробітна плата працівників робітничих професій є подекуди значно вищою, ніж середня на ринку праці.

Четверта стратегічна ціль полягає в тому, щоб випускники закладів вищої освіти були конкурентоспроможними фахівцями на ринку праці. Серед показників ефективності визначеної стратегічної мети МОН вказує:

1. Відсоток випускників закладів вищої освіти, зайнятих на позиціях чи у сферах, що вимагають вищої освіти.

2. Величина різниці між оплатою праці осіб з вищою освітою різних рівнів та осіб, які не мають вищої освіти.

3. За результатами національних опитувань роботодавців щонайменше 25 % респондентів повністю або переважно позитивно оцінюють якість вищої освіти в Україні.

Для досягнення цієї мети державне регулювання вищої освіти спрямовуватиметься на створення умов, за яких студенти отримують високу якість освіти, достатні сучасні знання та навички для подальшої успішної професійної кар'єри висококваліфікованого фахівця. Для цього буде змінено систему фінансування. Публічні кошти отримують ті провайдери вищої освіти, які мають кращі результати освітньої та наукової діяльності й створюють кращі життєві перспективи для майбутніх випускників.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В сучасних умовах розвитку суспільства необхідне переорієнтування системи освіти і науки на потреби людини. Стратегічні цілі, які було проаналізовано у даній статті, це підтверджують. Реформи, які планує здійснити МОН України у найближчі 5 років, базуються на принципах “людиноцентризму” – “дитиноцентризму”, “студентоцентризму”, тобто в центрі перевтілень знаходяться потреби окремої людини, Освіта має забезпечувати перспективні й поточні освітні потреби людини, суспільства і господарства. Головним завданням державного регулювання на ринковому просторі послуг освіти є створення необхідних умов задля діяльності навчальних закладів, котрі як раз і надають послуги освіти.

Список використаних джерел

1. Застрожнікова І. В. Державне регулювання підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад вищими навчальними закладами України. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Magistr”, 2019. Вип. 1 (55). С. 150–154.
2. Застрожнікова І. В. Освіта в сільських ОТГ в умовах децентралізації влади в Україні. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ* : зб. тез доп. III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Херсон, 18–19 квіт. 2019 р. Херсон, 2019. С. 58–60.
3. Приазовська ОТГ – Освіта. URL: <http://pryazovska.gromada.org.ua/> (дата звернення: 10.09.2019).
4. Сиченко В. В. Управління навчальними закладами професійнотехнічної освіти на державному рівні. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. Вип. 2 (8): Державне управління та місцеве самоврядування*. Київ : ВПЦ АМУ, 2009. С. 110–120.
5. Топ-5 стратегічних новацій освіти, запланованих на 2020–2024 роки. URL: <https://vseosvita.ua/news/top-5-stratehichnykh-novatsii-osvity-zaplanovanykh-na-2020-2024-roky-4641.html> (дата звернення: 10.09.2019).
6. Ульяновченко Ю., Гнатенко А. Інформаційне забезпечення процесу прийняття рішень у державному управлінні: нові методологічні підходи. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 2 (25). С. 230–238.

References

1. Zastrozhnikova, I.V. (2019). Derzhavne rehuliuвання pidhotovky kadriv dlia ob'iednanykh terytorialnykh hromad vyshchymy navchalnymy zakladamy Ukrainy. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Pressing Problems of Public Administration*. Kharkiv: Vyd-vo KRI NAPA “Magistr”, issue 1 (55), 150–154 [in Ukrainian].

2. Zastrozhnikova, I.V. (2019). Osvita v silskykh OTH v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini. *Publichne upravlinnia ta administruvannia u protsesakh ekonomichnykh reform: zb. tez dop. III Vseukr. nauk.-prakt. konf., Kherson, 18–19 kvit. 2019 r. Kherson, 58–60* [in Ukrainian].
3. Pryazovska OTH – Osvita. URL: <http://pryazovska.gromada.org.ua/> [in Ukrainian].
4. Sychenko, V.V. (2009). Upravlinnia navchalnymy zakladamy profesiinotekhnichnoi osvity na derzhavnomu rivni. *Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia. Seriya: Upravlinnia. Vyp. 2 (8): Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*. Kyiv: VPTs AMU, 110–120 [in Ukrainian].
5. Top-5 stratehichnykh novatsii osvity, zaplanovanykh na 2020–2024 roky. URL: <https://vseosvita.ua/news/top-5-stratehichnykh-novatsii-osvity-zaplanovanykh-na-2020-2024-roky-4641.html> [in Ukrainian].
6. Ulianchenko, Yu., Hnatenko, A. (2015). Informatsiine zabezpechennia protsesu pryiniattia rishen u derzhavnomu upravlinni: novi metodolohichni pidkhody. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia, issue 2 (25), 230–238* [in Ukrainian].

Zastrozhnikova I. V., PhD in Public Administration, Associate Professor of Public Administration, Administration and Law Department, Taurian State Agrotechnological University named Dmitry Motorny, Melitopol

ORCID 0000-0002-9988-5288;

Ulyanchenko Yu. O., Doctor of Public Administration, Professor, Associate Professor of Economic Policy Department, KRI NAPA, Kharkiv

ORCID 0000-0003-2770-8685

THE CURRENT CAMP OF THE SOVEREIGN REGULATION OF NEW INNOVATIONS IN UKRAINE

The article investigates the state and aspects of state regulation of strategic education innovations, planned for 2020–2024. The strategic goals of education in Ukraine for the given period are considered and analyzed. Performance criteria and metrics are reviewed for each goal. The strategic goals of reforming all levels of education in Ukraine are considered: preschool, school, vocational and higher. It is noted that the main strategic priority in pre-school education is to ensure that as many children as possible have access to quality early childhood education. The defined strategy for the development of education states that the MES envisages enrollment of 95% of children from 4 to 6 years of pre-school education, which is intended to stimulate the development of a network of pre-school educational institutions, including private ones. The main objective of secondary school education is to ensure a high level of knowledge, self-sufficiency and creativity among graduates. Among the indicators of the effectiveness of a particular strategic goal, the MES points out: Ukraine's place in the international study of the quality of PISA education, improvement in reading, mathematics, science and literacy, students' motivation for learning. Concerning vocational education – the prestige of vocational education in Ukraine should be increased and the number of institutions providing it should be increased. Higher education should become better and be responsible for the future employment of graduates. The necessity of further reformation of the educational network in the newly formed united territorial communities is emphasized, an analysis of the reformation of the educational network on the example of the Azov OTG of the Zaporizhzhya region is added, where the decision on the ownership of the Azov settlement council of the support school and the reorganization of small-scale school complexes was supported educational complexes I-III centuries. Schools I degree with transportation of students 5-11 grades to the support school.

Key words: public administration, education, educational network, educational innovations, reference school, strategic goals.

Надійшла до редколегії 20.08.2019 р.